

Marian Wójtowicz

O rzeczownikach zapożyczonych z języka angielskiego przez rosyjski język literacki w epoce radzieckiej

---

Studia Rossica Posnaniensia 5, 61-75

1973

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

MARIAN WÓJTOWICZ

Poznań

O RZECZOWNIKACH ZAPOŻYCZONYCH Z JĘZYKA ANGIELSKIEGO PRZEZ ROSYJSKI JĘZYK LITERACKI W EPOCE RADZIECKIEJ

W epoce radzieckiej zaznacza się szczególnie intensywny przypływ rzeczowników zapożyczonych z języka angielskiego. Świadczyć o tym może fakt, że 1/3 (tj. 281 rzeczowników) ogólnej liczby rzeczowników, zapożyczonych z języka angielskiego przez rosyjski język literacki od początku wieku XVIII do chwili obecnej, przypada na ten okres. Warto przy tym odnotować, że dla epoki radzieckiej charakterystyczne jest zapożyczanie rzeczowników z angielskiego obszaru językowego bez substytucji morfologicznej. Te właśnie rzeczowniki stanowiące będą przedmiot analizy, która jest zarazem jedną z pierwszych prób całościowego ujęcia zagadnienia¹.

Omówimy tu pokrótce grupy leksykalno-semantyczne, które dają się wyodrębnić wśród rzeczowników zapożyczonych, a następnie rozpatrzemy ważniejsze cechy charakterystyczne tych rzeczowników z punktu widzenia fonetyki, morfologii, słowotwórstwa i semantyki.

I. Wśród rzeczowników zapożyczonych z języka angielskiego w epoce radzieckiej można wydzielić następujące grupy leksykalno-semantyczne:

1. Sport

Słownictwo z zakresu poszczególnych dyscyplin sportowych: piłka nożna, boks, tenis, lekka atletyka, pływanie, sporty wodne i wędkarstwo, sporty zimowe, jazda konna, wyścigi, myślistwo. Są to nazwy gier sportowych zespołowych i indywidual-

---

¹ Materiał leksykalny zaczerpnięto ze słowników współczesnego języka rosyjskiego. W nawiasach umieszczono skrót nazwy słownika: *Толковый словарь русского языка*, t. 1 - 4, Moskwa 1935 - 1940 (TSRJ); *Словарь современного русского литературного языка*, t. 1 - 17, Moskwa-Leningrad 1950 - 1965 (SSRLJ); *Словарь русского языка*, t. 1 - 4, Moskwa 1957 - 1961 (SRJ); *Словарь русского языка* С. И. Ожегова, Moskwa 1960 (SO); *Этимологический словарь русского языка*, pod red. Н. М. Шанского, Moskwa t. I (A) — 1963, I (Б) — 1965, I (B) 1968 (ESSz); *Новые слова и значения. Словарь-справочник*, Moskwa 1971 (NSZ). Pomocny okazał się również materiał zawarty w słownikach: *Словарь иностранных слов*, Moskwa 1937 (SIS 1937); *Словарь иностранных слов*, Moskwa 1949 (SIS 1949); *Словарь иностранных слов*, Moskwa 1954 (SIS 1954); *Словарь иностранных слов*, Moskwa 1964 (SIS 1964); *Краткий словарь иностранных слов*, Moskwa 1968 (KSIS) Wykorzystano także prasę literacką i codzienną.

nych, nazwy zawodników, konkurencji sportowych, terminy ogólnosportowe, nazwy sprzętu sportowego, nazwy osób i pojęć związanych ze sportem.

Акваланг (ESSz), *аутсайдер* (NSZ), *бадминтон* (NSZ), *баскетбол* (TSRJ), *баттерфляй* (SRJ), *бейсбол* (ESSz), *безбол(л)* (TSRJ), *бек* (TSRJ), *бутсы* (TSRJ), *волейбол* (TSRJ), *ватерполо* (SSRLJ), *гейм* (TSRJ), *гол* (TSRJ), *голкипер* (TSRJ), *гольф* (TSRJ), *гунтер* (SRJ), *допинг* (TSRJ), *драйв*, *драйф* (TSRJ), *дриблинг* (NSZ), *каноз*, *кано*, *кану* (SSRLJ), *картинг* (NSZ), *кик* (TSRJ), *корнер* (TSRJ), *корт* (TSRJ), *кроль* (SSRLJ), *кросс* (TSRJ), *кроссинг* (TSRJ), *кроссмен* (SSRLJ), *кэтч* (NSZ), *лайнсмен* (TSRJ), *менеджер* (NSZ), *нокаут* (TSRJ), *нокдаун* (TSRJ), *офсайд* (TSRJ), *пас* (TSRJ), *пенальти* (SSRLJ), *пинг-понг* (TSRJ), *пойнтер* (TSRJ), *прессинг* (NSZ), *пушбол* (TSRJ), *раунд* (TSRJ), *ралли* (NSZ), *регби* (TSRJ), *рекордсмен* (TSRJ), *рефери* (TSRJ), *ринг*, (TSRJ), *ринк*, *ске-тинг-ринк* (TSRJ), *скелетон* (TSRJ), *скиф* (TSRJ), *скутер* (TSRJ), *спарринг* (NSZ), *спидвей* (NSZ), *спиннинг* (TSRJ), *спрингер* (TSRJ), *спринт* (TSRJ), *спринтер* (TSRJ), *спурт* (TSRJ), *стайер* (TSRJ), *стартер* (TSRJ), *стек* (TSRJ), *стиль-чез* (TSRJ), *стоптер* (NSZ), *сэт* (TSRJ), *тайм* (TSRJ), *тайм-аут* (NSZ), *тандем*, *тендем* (TSRJ), *тартан* (NSZ), *тренер*, *тренёр* (TSRJ), *тренинг* (TSRJ), *фальстарт* (TSRJ), *финиш* (TSRJ), *фол* (TSRJ), *форвард* (TSRJ), *форсинг* (TSRJ), *форхэнд* (TSRJ), *хавбек* (TSRJ), *хавтайм* (TSRJ), *хандбол* (TSRJ), *хоккей* (TSRJ), *хэндс* (TSRJ), *шингард* (TSRJ), *яхтсмен* (TSRJ). Do grupy tej zaliczyć można kilka rzeczowników związanych z podróżami i turystyką: *кемпинг*, *кэмпинг* (NSZ), *круиз* (NSZ), *мотель* (NSZ), *стюардесса* (SSRLJ).

2. Nauka i technika

Nazwy maszyn, urządzeń i wyrobów z poszczególnych dziedzin techniki oraz gałęzi przemysłu (hutnictwa, metalurgii, górnictwa, elektrotechniki, radiotechniki, papiernictwa, poligrafii, motoryzacji, transportu itd.); terminy ogólnotechniczne, detale maszyn, nazwy zjawisk fizycznych; terminy z zakresu medycyny i psychologii.

Адаптер (TSRJ), *антифриз* (SRJ), *аэротанк*, *аэротенк* (NSZ), *бампер* (NSZ), *бареттер* (SRJ), *бентонит* (NSZ), *блюмс* (TSRJ), *блюминг*, *блуминг* (TSRJ), *бойлер* (NSZ), *брюдер* (TSRJ), *бульдозер* (SRJ), *бункер* (TSRJ), *виллис* (SRJ), *грейдер* (TSRJ), *детектор* (TSRJ), *джин* (TSRJ), *джип* (NSZ), *диспетчер* (TSRJ), *думпкар* (SRJ), *дуст* (SRJ), *кар* (NSZ), *картер* (TSRJ), *кетгут* (TSRJ), *клаксон* (TSRJ), *комбайн* (TSRJ), *конвейер* (TSRJ), *конвертор*, *конвертер* (TSRJ), *контейнер* (TSRJ), *контроллер* (TSRJ), *крекинг* (TSRJ), *лазер* (NSZ), *магнето* (TSRJ), *мазер* (NSZ), *миксер* (TSRJ), *мульча* (SSRLJ), *напалм* (SSRLJ), *нейлон*, *найлон* (SSRLJ), *нитпель* (TSRJ), *офсет* (TSRJ), *пикап* (TSRJ), *плунжер* (TSRJ), *радар* (SSRLJ), *реверсер*, *реверсор* (TSRJ), *риджер* (NSZ), *риформинг* (NSZ), *сельфактор* (TSRJ), *септиктанк* (TSRJ), *синерама* (SSRLJ), *скеннер* (NSZ), *скип* (TSRJ), *скрап* (TSRJ), *сляб* (SSRLJ),

слябинг (TSRJ), спидометр (TSRJ), стин (NSZ), стаккер (TSRJ), стенд, станд (TSRJ), стокер (TSRJ), стресс (NSZ), стрессор (NSZ), стриппер (TSRJ), студебеккер (NSZ), тандем, тендем (TSRJ), телевизор (TSRJ), телетайп (TSRJ), тельфер (SSRLJ), тест (TSRJ), трак (TSRJ), трактор (TSRJ), транзистор (NSZ), троллей (TSRJ), троллейбус (TSRJ), тубинг (TSRJ), фединг (SSRLJ), фидер (TSRJ), финишер (TSRJ), флат (TSRJ), флаттер (TSRJ), хедер (TSRJ), хон (SSRLJ), хоптер (TSRJ), чизель (TSRJ), эскалатор (TSRJ).

3. Ekonomia i handel

Terminy związane przede wszystkim z organizacją handlu i ekonomią kapitalistyczną, a także nazwy oznaczające przedmiot handlu.

Бекон, бэкон (TSRJ), бизнес (SRJ), бизнесмен (SRJ), бум (TSRJ), демпинг (TSRJ), йоркшир, иоркшир (TSRJ), клиринг (SSRLJ), консоли (TSRJ), концерн (TSRJ), ленд-лиз (SSRLJ), лярд (TSRJ), просперити (TSRJ), пул (TSRJ), сейф (TSRJ), сервис (TSRJ), титестер (TSRJ).

4. Kultura i sztuka

Terminy z zakresu literatury, teatru, prasy, muzyki i tańca.

Банджо (SRJ), бестселлер (NSZ), блюз (ESSz), буги (NSZ), буклет (NSZ), вестерн (NSZ), детектив (TSRJ), джаз (TSRJ), джаз-банд (TSRJ), дискисленд (NSZ), интервью (TSRJ), интервьюер (TSRJ), ковбой (TSRJ), кроссворд (SSRLJ), манки (NSZ), медисон, мэдисон (NSZ), мюзикл (NSZ), мюзик-холл (TSRJ), рок (NSZ), скетч (TSRJ), твист (NSZ), триуизм (TSRJ), тустеп (TSRJ), фильм, фильма (TSRJ), фокстрот (TSRJ), хепенинг, хэппенинг (NSZ), хобби (NSZ), холл (TSRJ), хула-хуп (NSZ), чарльстон (TSRJ), шейк (NSZ), шимми (TSRJ), шоу (NSZ).

5. Życie polityczne i instytucje polityczne

Terminy z zakresu polityki i wojskowości: *апартеид, апартхейд (NSZ), ба-зука (NSZ), браунинг (TSRJ), доминион (TSRJ), лейборист (TSRJ), рейд (TSRJ), снайпер (TSRJ), снайтинг (TSRJ), трайбализм, трибализм (NSZ), тред-юнион (TSRJ).*

6. Terminologia morska

Nazwy statków, urządzeń na statkach; nazwy osób, których praca związana jest z morzem.

Докер (TSRJ), *дреднот*, *дредноут* (TSRJ), *дрифтер* (SRJ), *лайнер* (SSRLJ), *нотис* (SSRLJ), *пирс* (SSRLJ), *рейдер* (SSRLJ), *сейнер* (TSRJ), *стивидор* (TSRJ), *стюард* (TSRJ), *танкер* (TSRJ), *тралер*, *траулер* (TSRJ).

7. Życie towarzyskie, ubiory, pożywienie

Terminy związane z grą w karty; nazwy tkanin, ubiorów; nazwy napojów i produktów żywnościowych.

Блеф, *блэф* (TSRJ), *бридж* (TSRJ), *бриджи* (TSRJ), *джем* (TSRJ), *джемпер* (TSRJ), *джинсы* (NSZ), *джокер* (TSRJ), *клипсы* (SO), *кока-кола* (NSZ), *коктель* (TSRJ), *крекер* (NSZ), *минискёрт* (NSZ), *либерти* (TSRJ), *пуловер*, (TSRJ), *свитер* (TSRJ), *тост* (NSZ), *тостер* (NSZ), *френч* (TSRJ), *чипсы* (NSZ), *шорты* (SSRLJ).

8. Słownictwo związane z obcą rzeczywistością, z życiem na Zachodzie

Są to przede wszystkim amerykanizmy: *бармен* (NSZ), *битл*, *биттл* (NSZ), *битник* (ESSz), *босс* (SRJ), *бунгало* (ESSz), *гангстер* (SSRLJ), *комикс* (NSZ), *конгрессмен* (SSRLJ), *лобби* (NSZ), *оффис* (NSZ), *паблисити* (NSZ), *плейбой*, *плэйбой* (NSZ), *продюсер* (SSRLJ), *рэкет* (SRJ), *рэкетир* (SRJ), *секс* (NSZ), *сленг* (NSZ), *смог* (NSZ), *стриптиз* (NSZ), *супермен* (NSZ), *уик-энд* (NSZ), *хиппи* (NSZ).

Jak można sądzić na podstawie rejestracji w słownikach poszczególnych rzeczowników zapożyczonych z języka angielskiego, najobfitszy ich przyrzuć przypada na lata trzydzieste i na okres od połowy lat pięćdziesiątych do chwili obecnej. Okres porewolucyjny charakteryzuje niewielki przyrzuć wyrazów zapożyczonych. Pozostaje to zapewne w związku z zaspokajaniem potrzeb językowych dla oznaczania pojęć i zjawisk wytworzonych przez nową rzeczywistość drogą wzrostu aktywności określonych typów słowotwórczych (np. rozpowszechnienie się wyrazów o skróconych komponentach, tzw. skrótowców) oraz drogą zmian semantycznych w wyrazach już istniejących. W tym okresie następuje przyswojenie przez język rosyjski rzeczowników zapożyczonych z języka angielskiego wcześniej, tj. przy końcu wieku XIX i na początku XX wieku, np.: *аут*, *импорт*, *лидер*, *лаун-теннис*, *лифт*, *локаут*, *митинг*, *танк*, *трест*, *футбол*, *хулиган*, *экспорт*.

Wyraźny spadek liczby rzeczowników zapożyczonych z języka angielskiego obserwujemy również w okresie wojennym oraz na początku lat pięćdziesiątych. W okresie powojennym udwidacznia się tendencja do uwalniania języka rosyjskiego od zapożyczeń z języków obcych, która wyraża się w zastępowaniu wyrazów zapożyczonych przez wyrazy rodzime² (np. w leksyce sportowej: *голкипер* — *вратарь*;

² Л. П. Крысин, *Иноязычные слова в современном русском языке*, Москва 1968, s. 140 - 141.

корнер — *угловой удар*; *бек* — *защитник*; *хавбек* — *полузащитник*; *хавтайм* — *половина игры*; *офсайд* — *вне игры* itp.).

Pewna liczba rzeczowników zapożyczonych z języka angielskiego nie została ujęta w słownikach języka literackiego. Rzeczowniki te rejestrują słowniki wyrazów obcych. Spotyka się je również w prasie codziennej, np.:

- terminy techniczne: *асдик* (SIS 1954), *аутборт* (SIS 1964), *блистер* (SIS 1964), *думпер* (KSIS), *клиренс* (KSIS), *компьютер*, („Komsomolskaja prawda”, 22.8.1970), *рекордер* (SIS 1964), *трейлер* (KSIS), *триггер* („Komsomolskaja prawda”, 22.8.1970).
- terminy naukowe z zakresu fizyki, biologii, fizjologii, geologii: *барн* (SIS 1964), *беккросс* (SIS 1964), *геном* (SIS 1964), *клиф* (SIS 1964), *кроссингвер* (SIS 1964), *спайк* (SIS 1964);
- terminy sportowe: *аутсайд* (SIS 1954), *гокарт* (KSIS);
- terminy z zakresu literatury, muzyki, rozrywki: *гёрлс* (KSIS), *дайджест*, (magazyn „Sputnik”), *пocketбук* (KSIS), *регтайм* (SIS 1964);
- terminy związane z życiem w USA: *диксикрат* (KSIS), *кроппер* (KSIS), *салун* (KSIS).

II. Obserwacja struktury fonetycznej rzeczowników zapożyczonych pozwala wyróżnić trzy typy zapożyczeń:

1) zapożyczenia fonetyczne, których forma dźwiękowa związana jest genetycznie z formą dźwiękową prototypów angielskich, np.: *блуминг* (bloomng), *гол* (goal), *интервью* (interview), *комбайн* (combine), *лайнер* (liner), *офсайд* (off side), *регби* (rugby) itp.;

2) zapożyczenia graficzne, których skład fonemowy jest rezultatem substytucji formy graficznej modelu angielskiego, np.: *бункер* (bunker), *дуст* (dust), *классон* (klaxon), *лазер* (laser), *рэлли* (rally), *скрап* (scrap), *спурт* (spurt), *стэйпер* (stayer), *трак* (track), *хоккей* (hockey) itp.;

3) zapożyczenia o mieszanym składzie fonemowym, który zawiera subtytuowane elementy struktury fonetycznej i graficznej wyrazu angielskiego, np.: *гандбóл* (handball), *джаз* (jazz), *кетгут* (catgut) itp. Należą tu także rzeczowniki zawierające elementy najczęściej pochodzenia łacińskiego i greckiego, które subtytuowane są zgodnie z ustaloną w języku rosyjskim tradycją, np.: *акваланг* (aqualung), *антифриз* (antifreeze), *супермэн* (superman), *телемáйн* (teletype) itp.

Zebrany materiał wykazuje, że obydwa sposoby substytucji (substytucja formy dźwiękowej i formy graficznej) są charakterystyczne dla języka rosyjskiego w omawianym okresie. Częstszą jednakże jest substytucja formy dźwiękowej wyrazów angielskich. Substytucja wyrazów angielskich zarówno fonetyczna jak i graficzna jest procesem regularnym. Wahania w składzie fonemowym rzeczowników zapożyczonych, które przejawiają się w istnieniu wariantów fonetycznych, spowodowane są:

1) możliwością substytucji dywergentnej, która dopuszcza zastąpienie jednego fonemu angielskiego przez dwa lub więcej fonemów rosyjskich, np.: *блеф*, *блѣф* (bluff). Angielski fonem /ʌ/ zostaje zastąpiony przez rosyjskie /э/, /о/, por. *сконс* (skunks), *тоннель* (tunnel), *дѣмпинг* (dumping), *регби* (rugby);

2) odchyleniem od regularnej substytucji, np.: *нейлон*, *на́йлон* (nylon). Angielski dyftong /ai/ zastępowany jest zwykle przez połączenie /aj/, np.: *драйв* (drive), *лайнер* (liner). Odchylenie to spowodowane jest wpływem tradycyjnego zastępowania dyftongu „ei” = /ai/ w wyrazach zapożyczonych z języka niemieckiego, przede wszystkim w imionach własnych i nazwiskach, np.: *лэйка* (Leica), *мейстерзінгера* (Meistersinger), *Лейпциг* (Leipzig), *штэйгера* (Steiger) itp.;

3) paralelną substytucją formy fonetycznej i graficznej wyrazu angielskiego, np.: *стенд*, *станд* (stand), *тандем*, *тѣндем* (tandem), *трибализм*, *трайбализм* (tribalism), *апартеид*, *апартхейд* (apartheid) itp.

Do ważniejszych właściwości fonetycznych rzeczowników zapożyczonych z języka angielskiego należą³:

1) Określona grupa rzeczowników zapożyczonych w odróżnieniu od rzeczowników rodzimych charakteryzuje się brakiem redukcji samogłosek w pozycji nieakcentowanej. W pierwszej sylabie przedakcentowej po spółgłoskach twardych możliwe jest występowanie fonemu /о/, np.: *г/о/лкінер*, *к/о/ктѣйль*, *к/о/мпьютер*, *м/о/тѣль*. W tej pozycji oraz w nagłosie dopuszczalna jest wymowa [a]. Większość rzeczowników zapożyczonych posiada w tej pozycji w wymowie fonem /а/, np.: *к/а/мбайн*, *к/а/нвѣйер*, *сп/а/ртсмен*, *х/а/ккѣй*, */а/фсайд*, */а/фсѣт* itp. Również w wygłosie może występować fonem /о/, np.: *бандж/о/*, *бунгал/о/*. W nagłosie nie pod akcentem, w pierwszej i drugiej sylabie przedakcentowej po spółgłoskach twardych, a także w sylabach poakcentowych w rzeczownikach zapożyczonych może występować fonem /э/, np.: */э/скалатор*, *биз/нэ/смен*, */дэтэ/ктів*, */рэ/кетір*, *бру/дэ/р*, *грей/дэ/р*, *көр/нэ/р*, *скү/тэ/р*.

2) Pozycja przed /э/ wykazuje tendencję do przejścia w mocną. W tej pozycji spółgłoski miękkie i twarde rozróżniane są wyraźnie, np.: */б'э/кон* — */бэ/йсбол*; */дэ/мпинг* — *лү/д'э/р*; *лá/зэ/р* — *чү/з'э/ль*; *бүз/нэ/с* — *лүй/н'э/р*; *джем/нэ/р* — *снай/н'э/р*; */рэ/гби* — */р'э/йд*; */сэ/т* — */с'э/йнер*; *с/тэ/нд*, */тэ/ст* — *стár/т'э/р*, *кá/т'э/р*; */кэ/мпинг* — *джó/к'э/р*; */хэ/ндбол*, *фóр/хэ/нд* — */х'э/дер*.

Fonemy /г/, /г'/ przed /э/ w rzeczownikach zapożyczonych z języka angielskiego w tym okresie nie są reprezentowane. Fonemy /г'/, /к'/ w pozycji przed /о/ występują w rzeczownikach *гѣрлс*, *минискѣрт*.

Przytoczone wyżej przykłady potwierdzają obserwację R. I. Awanesowa, że

³ Dane dotyczące wymowy rzeczowników zapożyczonych zaczerpnięto ze słowników: *Русское литературное произношение и ударение*, pod red. Р. И. Аванесова и С. И. Ожегова, Москва 1959 (RLPU); *Словарь ударений для работников радио и телевидения*, Москва 1970 (SU).

pozycję przed /ə/ przekształcają w mocną w pierwszym rzędzie fonemy spółgłoskowe zębowe, słabiej — wargowe, najslabiej — tylnojęzykowe⁴. Fonemy /k'/, /r'/, /x'/ uzyskują stopniowo samodzielność fonematyczną.

3) W składzie fonemowym niektórych rzeczowników zapożyczonych następuje utrata długości niektórych spółgłosek przede wszystkim w pozycji interwokalicznej i w wygłosie, pr.: /k'/ — хоккэй, /л/ — холл, /п'/ — троллейбус, /н'/ — спіннинг, тένнис /п'/ — ниппель, /с/ — босс, кроссворд itp.

III. Do czynników określających miejsce akcentu w rzeczownikach zapożyczonych należy działanie tzw. zasady analogii, która przejawia się w tym, że zapożyczony rzeczownik może uzyskać akcent na tej sylabie, na której posiada go większa grupa rzeczowników zapożyczonych, najczęściej z podobną strukturą fonologiczną elementu końcowego. Nie mniej ważny jest wpływ określonych tendencji akcentowych istniejących w danym okresie, a także oddziaływanie modelu angielskiego na miejsce akcentu rzeczownika zapożyczonego szczególnie w początkowym okresie tuż po zapożyczeniu.

Wpływu języka pośredniczącego na miejsce akcentu w rzeczownikach zapożyczonych z języka angielskiego w epoce radzieckiej nie stwierdzono. Wpływ ten jeśliby istniał, ujawniłby się również w strukturze fonemowej wyrazu. Wszelkie przesunięcia i zmiany miejsca akcentu spowodowane są zatem oddziaływaniem zasady analogii oraz tendencjami akcentowymi właściwymi dla języka rosyjskiego. Niżej scharakteryzujemy miejsce akcentu w formie przypadku niezależnego, a także w paradygmacie.

Akcent na sylabie przedostatniej otrzymały:

1) dwusylabowe rzeczowniki rodzaju męskiego, których prototypy angielskie posiadają model akcentowy / $\perp$ —/.

Są to z reguły rzeczowniki rzadko używane lub zapożyczone niedawno. Np.: *бизнес* (SU), *вэстерн* (NSZ), *кларксон* (SU), *комикс* (SU), *нотис* (SU), *офис* (NSZ), *рэкет* (SU), *сэрвис* (SU, RLPU), *форвард* (SU, RLPU), *форхэнд* (SU), *чизель* (SU).

Rzeczowniki *импорт* (SU, RLPU), *экспорт* (SU, RLPU) wykazywały wahania miejsca akcentu: *импорт* (TSRJ), *экспорт* (TSRJ). Wahania miejsca akcentu w rzeczowniku *хавбек* (SU), *хавбек* (SSRLJ) związane jest zapewne z oddziaływaniem angielskiego modelu akcentowego / $\perp$ $\perp$ /;

2) dwusylabowe i trójsylabowe rzeczowniki rodzaju męskiego z określonymi elementami finalnymi:

— rzeczowniki zakończone na /-инк/, pr.: *блуминг* (SU, RLPU), *браунинг* (SU, RLPU), *дэмпинг* (SU, RLPU), *дриблинг* (NSZ), *кэмпинг* (NSZ), *кроссинг* (SU),

⁴ Р. И. Аванесов, *Русское литературное произношение*, Москва 1968, s. 186. Patrz także *Русский язык и советское общество. Фонетика современного русского литературного языка*, Москва 1968, s. 129.

спіннинг (SU, RLPU). Wyjątek *хепенинг* (NSZ), który zachowuje akcent modelu angielskiego.

— rzeczowniki zakończone na /-эп/, /-ор/, pr.: *бáмпер* (SU), *бúнкер* (SU, RLPU), *джемпер* (SU, RLPU), *кóрнер* (SU), *свiтер* (SU, RLPU), *тáнкер* (SU, RLPU), *фiдер* (SU), *хóптер* (SU), *барéттер* (SU), *бестсéллер* (SU), *бульдóзер* (SU, RLPU), *пулóвер* (SU, RLPU), *титéстер* (TSRJ); *стрéссор* (SU), *трáктор* (SU, RLPU), *детéктор* (SU, RLPU), *транзiстор* (SU), *эскалáтор* (SU, RLPU).

Wyjątki: *мéнеджер* (NSZ), *фiнишер* (SU), *интервьюéр* (SU, RLPU), *стивидóр* (SU).

— rzeczowniki zakończone na /-бус/, /-м'этр/: *троллéйбус* (SU, RLPU), *стидóметр* (SU, RLPU);

3) rzeczowniki rodzaju żeńskiego zakończone na -а: *базука* (SU), *мúльча* (SU), *синерáма* (SU), *стюардéсса* (SU, RLPU),

4) rzeczowniki występujące przeważnie lub wyłącznie w liczbie mnogiej: *брiджи* (SU, RLPU), *бúтсы* (SU, RLPU), *джiнсы* (NSZ), *клiпсы* (SU), *консóли* (TSJR), *чiпсы* (SU), *шóрты* (SU);

5) rzeczowniki nieodmienne zakończone na /-и/, /-о/, /-э/, pr.: *бúги* (NSZ), *лóбби* (SU), *мáнки* (NSZ), *пенáльти* (SU), *рáлли* (SU), *рэгби* (SU, RLPU), *хiппи* (NSZ), *хóбби* (NSZ), *шiмми* (SU), *бáнджо* (SU, RLPU), *ватерпóло* (SU, RLPU), *магнétо* (SU, RLPU), *канóэ* (SU, RLPU).

Wahania akcentowe wykazały: *пéнальти* (SSRLJ), *бúнгало* (SU), *бúнгáло* (ESSz), *магнétó* (TSRJ).

Wyjątki: *пáблисити* (NSZ), *проспéрити* (SU, RLPU) zachowujące model angielski oraz *рэфери* (SU), *рэферi* (TRSJ, SRJ), w którym wahanie związane jest zapewne z oddziaływaniem modelu angielskiego /ɾ — ˥/, a także z tendencją, wynikającą z przekonania, że dla wyrazów pochodzenia germańskiego właściwy jest akcent na sylabie początkowej.

Akcent na sylabie ostatniej otrzymały:

1) Rzeczowniki dwusylabowe, posiadające w języku angielskim:

— model akcentowy /˥ —/: *буклét* (NSZ), *иоркшир* (SU), *кетгúт* (SU), *ковбóй* (SU, RLPU) *плейбóй*, *плэйбóй* (NSZ), *коктейль* (SU, RLPU), *комбáйн* (SU, RLPU), *кроссвóрд* (RLPU), *нокáут* (SU, RLPU), *офсét* (SU, RLPU), *пикáп* (RLPU), *радáр* (SU, RLPU), *сипдвéй* (NSZ), *троллéй* (SU), *хоккей* (RLPU), *тар-тáн* (NSZ), *телетáйн* (SU, RLPU), *фокстрóт* (RLPU), *тустéп* (SU).

Wahania akcentowe wykazywał rzeczownik *кроссвóрд* (SSRLJ). Miejsce akcentu zmieniły *пикап* (SIS 1937), *радáр* (SIS 1949);

— model angielski /— ˥/, pr.: *концéрн* (SU, RLPU), *мотéль* (SU), *напáлм* (SU, RLPU);

— model angielski /˥ ˥/, pr.: *инсáйд* (SIS 1954, 1964), *офсáйд* (SU), *нокдáун* (SU), *фальстáрт* (SU), *хавтáйм* (SU).

— model angielski /˥ ɾ/, pr.: *стриптiз* (SU), *шингáрд* (SU).

Według obliczeń A. W. Superanskiej⁵ w języku rosyjskim liczba rzeczowników z poszczególnymi elementami finalnymi z akcentem na sylabie końcowej wynosi odpowiednio (w %): /-эј/ — 100, /-ан/ — 88, /-ап/ — 100, /-ар/ — 88, /-ир/ — 95, /-ис/ — 100, /-от/ — 93, /-эт/ — 83, /-ут/ — 67, /-арт/ — 97, /орт-/ — 46.

2) Rzeczowniki trój sylabowe o różnych w języku angielskim modelach akcentowych: *аквалінг* (SU), *антифріз* (SU), *апартеїд* (SU), *баттерфляй* (SU, RLP), *детектiв* (SU, RLP), *рeкeтiв* (SU). Rzeczownik *апартеїд* posiada wariant *апартхeїд* (KSIS), w którym miejsce akcentu odpowiada modelowi angielskiemu. O miejscu akcentu w tych rzeczownikach zadecydowała zasada analogii.

3) Grupy rzeczowników dwusylabowych i trzysylabowych z określonymi elementami finalnymi:

— rzeczowniki zakończone na /-бол/, np.: *баскетбóл* (RLP), *бейсбóл* (SU, RLP), *волейбóл* (RLP), *гандбóл* (SIS 1964), *пушбóл* (RLP). Wahania miejsca akcentu wykazywały rzeczowniki: *бáскетбóл* (TSRJ), *бейсбол*, *бéзбóл(л)* (TSRJ), *гáндбóл* (SIS 1954);

— rzeczowniki zakończone na /-мэн/, np.: *бизнeсмéн* (SU, RLP), *рeкoрдсмéн* (SU, RLP), *супeрмéн* (SU), *яхтсмéн* (RLP). Wahania miejsca akcentu wykazywały: *бiзнесмéн* (SIS 1954), *кoнгрeссмeн* (SIS 1954), *рeкóрдсмeн* (SIS 1937). Wyjątki: *бáрмeн* (SU), *крóссмeн* (SSRLJ), *лáйнсмeн* (SU);

— rzeczowniki zakończone na /-он/, np.: *бекóн* (SU, RLP), *нейлóн* (SU, RLP), *чарльстóн* (SU, RLP), *бáдминтóн* (SU), *доминиóн* (SU, RLP). Wahania miejsca akcentu wykazywały: *бéкóн* (TSRJ), *нейлóн*, *нáйлoн* (SSRLJ), *чáрльстoн* (TSRJ), *домiниóн* (TSRJ). Miejsca akcentu właściwe modelowi angielskiemu utrzymują rzeczowniki: *мéдисoн*, *мóдисoн* (NSZ), *скéлeтoн* (SU);

— rzeczowniki z elementami końcowymi /-изм/, /-ист/, np.: *лeйбoрист* (SU, RLP), *тpайбáлизм*, *тpибáлизм* (NSZ), *тpюйзм* (SU, RLP).

4) Rzeczownik nieodmienny *интервiю* (SU, RLP) uzyskał akcent na sylabie końcowej najprawdopodobniej pod wpływem analogii miejsca akcentu w wyrazach zapożyczonych z języka francuskiego: *мeнiю*, *рeвию*, *экiю* i in.

Rzeczowniki zawierające w swoim składzie dwa elementy mogą posiadać akcent na elemencie końcowym, np.: *тайм-áут* (NSZ), *уик-энд* (NSZ), *хула-хуп* (NSZ). Akcentowane mogą być dwa elementy, np.: *кóка-кóла* (NSZ), *скéтинг-ринк* (SU), *мióзик-хóлл* (SU), albo początkowy element może mieć akcent poboczny, a na końcowym spoczywać może akcent główny, np.: *джáз-бáнд* (RLP), *лeнд-лiуз* (SU), *пинг-пóнг* (SU, RLP), *стiль-чéз* (SU), *тpед-юниóн* (SU, RLP).

Jeśli chodzi o miejsce akcentu w paradygmacie, to należy zaznaczyć, że zdecydowana większość rzeczowników zapożyczonych z języka angielskiego posiada akcent nieruchomy na temacie w liczbie pojedynczej i w liczbie mnogiej. Tylko nie-

⁵ А. В. Суперанская, *Ударение в заимствованных словах в современно м русском языке* Москва 1968, s. 49 - 53.

liczne rzeczowniki zapożyczone w omawianym okresie charakteryzują się akcentem ruchomym. Należą do nich rzeczowniki *бункер*, *пóйнтер*, *скýтер* i *гол*, które w liczbie pojedynczej posiadają akcent na temacie, a w liczbie mnogiej na końcówce. Ponadto rzeczowniki *кóрнер*, *нóппель*, *трáктор* z akcentem na temacie mogą posiadać w mowie potocznej formy liczby mnogiej z akcentem na końcówce.

IV. Wyrazy zapożyczone z języka angielskiego, które funkcjonują jako rzeczowniki, uzyskują kategorie gramatyczne właściwe dla tej części mowy w języku rosyjskim, tj. kategorię rodzaju, przypadku i liczby. Zdecydowaną większość wśród rzeczowników zapożyczonych z języka angielskiego stanowią rzeczowniki odmienne. Prócz tego istnieją rzeczowniki nieodmienne, które występują w obrębie wszystkich trzech rodzajów. Na przykład rzeczownika nieodmiennego wskazuje w kontekście najczęściej przymiotnik lub przyimek.

Najbardziej produktywnym rodzajem w języku rosyjskim jest rodzaj męski⁶. Produktywność tego rodzaju potwierdzają rzeczowniki zapożyczone. Spośród rzeczowników zapożyczonych z języka angielskiego 257 uzyskało rodzaj męski, 7 rzeczowników rodzaj żeński. Rodzaj nijaki reprezentowany jest tylko pośród rzeczowników nieodmiennych.

Wyrazy zakończone w języku angielskim na spółgłoskę otrzymują zwykle w języku rosyjskim rodzaj męski. Zakończone na -a uzyskują rodzaj żeński, np.: *базука* (bazooka), *кока-кола* (coca-cola), *синерама* (cinerama). Rzeczownik *мульча* (mulch), utworzony w wyniku apokopy złożenia *мульчбумага*, przejął rodzaj drugiego członu złożenia. Rzeczownik *стюардесса* (stewardess) otrzymał końcówkę rodzaju żeńskiego -a ze względu na znaczenie (przyrostek -ess w języku angielskim wskazuje na osobę płci żeńskiej). Rzeczownik *фильм* używany był również w rodzaju żeńskim: *фильм*, *фильма* (TSRJ). Rodzaj ten przejął on od rzeczownika *лента*, z którym był utożsamiany.

Rzeczowniki nieodmienne uzyskują w języku rosyjskim rodzaj ze względu na cechę formalną lub ze względu na znaczenie, bądź też przez analogię do rodzaju wyrazu synonimicznego. Rzeczowniki, oznaczające przedmioty nieożywione oraz pojęcia abstrakcyjne, zakończone na samogłoskę posiadają rodzaj nijaki, np.: *банджо*, *ватерполо*, *интервью*, *каное*, *лобби*, *магнето*, *манки*, *публицити*, *просперити*, *ралли*, *регби*, *хобби*, *шоу*. Do rodzaju męskiego zostały zakwalifikowane rzeczowniki *рефери*, *хитти* ze względu na znaczenie. Rzeczownik *минискёрт* otrzymał rodzaj żeński przez analogię do rodzaju wyrazu synonimicznego *юбка*. Wahania rodzaju wykazuje rzeczownik *пенальти*, który przez analogię do rodzaju rzeczownika *удар* (*одиннадцатиметровый штрафной*) może występować w rodzaju męskim, a ze względu na cechę formalną może posiadać rodzaj nijaki.

Większość rzeczowników zapożyczonych z języka angielskiego posiada w języku

---

⁶ И. П. Мучник, *Категория рода и ее развитие в современном русском литературном языке*. W: *Развитие современного русского языка*, Москва 1963, s. 65.

rosyjskim formy liczby pojedynczej i liczby mnogiej. Do rzeczowników występujących tylko w liczbie pojedynczej należą zapożyczone w epoce radzieckiej rzeczowniki, oznaczające przede wszystkim pojęcia oderwane, np.: *апартамент, импорт, сервис, трайбализм, экспорт* itp., a także nazwy gier, np.: *бридж, гольф* (rzeczowniki *бриджи, гольфы* oznaczają coś innego), *баскетбол, волейбол, гандбол* itd.

Część rzeczowników angielskich została zapożyczona w formie liczby mnogiej, tzn. z morfemem *-s*, np.: *блюмс, комикс, тирс, хэндс* i inne. Zapożyczanie obcych form liczby mnogiej obserwuje się nie tylko pośród rzeczowników przejętych z języka angielskiego, por. *клапан* < niem. *Klappen*; *лацкан* < niem. *Lätzchen*, *локон* niem. *Locken*; *кокос* < hiszp. *cocos*; *меринос* < hiszp. *merinos*; *силос* < hiszp. *silos*. Zwykło się uważać, że przy zapożyczaniu rzeczowniki z morfemem *-s* percypowane są jako formy posiadające znaczenie liczby pojedynczej. Zjawisko to znane jest pod nazwą „depluralizacji”⁷.

Przy zapożyczaniu angielskich rzeczowników w formie liczby mnogiej, której wykładnikiem jest morfem *-s*, w języku rosyjskim może nastąpić substytucja tego morfemu przez odpowiedni morfem rosyjski, np.: *консоли* (consols), *шорты* (shorts). W przypadku kiedy substytucja nie następuje, do angielskiej formy liczby mnogiej zostaje dodany w języku rosyjskim morfem *-ы* (*-и*) w celu usunięcia niezgodności pomiędzy formą i znaczeniem wyrazu, np.: *бутсы, клипсы, чипсы* itd. „Depluralizacja” następuje zatem już na gruncie języka rosyjskiego, w którym pierwotna jest forma liczby mnogiej tych rzeczowników, wtórna natomiast forma liczby pojedynczej⁸.

Jeszcze jednym dowodem tego, że „depluralizacja” następuje na gruncie języka przejmującego wyraz zapożyczony, może służyć przykład zapożyczonego w znaczeniu liczby mnogiej nieodmiennego rzeczownika *хиппи* (NSZ). Obecność końcowego *и* nie wymaga dodania morfemu liczby mnogiej. Oto kilka przykładów zaczerpniętych z prasy: *На смену битникам, сердитым молодым людям в странах Запада пришли хиппи* („Sielskaja żizn”, 29.9.1967); ... *на неоспоримо первом месте по количеству преступников среди странствующих хиппи стоят американцы* („Известия”, 12.12.1968). Jednak z upływem czasu w związku z koniecznością nazwania określonego przedstawiciela danej grupy ludzi zachodzi konieczność użycia tego rzeczownika w liczbie pojedynczej, np.: *Джеймс Шиа не был ни хиппи, ни „безответственным интеллектуалом”* („Litieraturnaja gazieta”, 13.5.1970); *Этот толстый, рыхлый датчанин с распущенными (...) волосами (...) одет как заурядный хиппи* („Litieraturnaja gazieta”, 2.9.1970). Podobne zjawisko nie ominęło zapewne rzeczowników nieodmiennych zapożyczonych z języka angielskiego wcześniej, np.: *денди, тори, янки* (por. polskie: dandys, torys, Jankes, hippis).

⁷ M. Altbauer, *O kilku przykładach „depluralizacji” zapożyczeń w języku polskim*, „Język Polski” 1955 (XXXV), s. 42 - 46; J. Fisiak, *Zjawisko depluralizacji niektórych rzeczowników zapożyczonych przez język polski*, „Język Polski” 1961 (XLI), s. 138 - 139.

⁸ Por. B. Kreja, *O tzw. depluralizacji w języku polskim*, „Język Polski” 1963 (XLIII), s. 30.

V. Rzeczowniki zapożyczone traktowane są w języku rosyjskim pod względem słowotwórczym jako jednostki niepodzielne. Jednakże świadomość językowa wyodrębnia w nich obce formanty, które w języku rosyjskim mogą być potraktowane jako sufiksy lub elementy sufiksoidalne, np.: *блюм* — *блюминг*; *сляб* — *слябинг*; *бар* — *бармен*; *бизнес* — *бизнесмен*; *кросс* — *кроссмен* — *кроссинг*; *снайпер* — *снайпинг*; *старт* — *стартер*; *рейд* — *рейдер*; *стюард* — *стюардесса* itp.

Od rzeczowników zapożyczonych możliwe jest tworzenie wyrazów pochodnych najczęściej drogą sufiksacji. Do tworzenia rzeczowników od podstaw rzeczowników zapożyczonych stosowane są formanty: *-ист*, *-щик*, *-ер*, *-ка*, *-ша*, *-ство*. Formanty *-ист*, *щик*, *-ер* tworzą nazwy osób rodzaju męskiego.

-ист (stosowany szczególnie często), np.: *аквалангист* (NSZ), *бадминтонист* (NSZ), *баскетболист* (SRJ), *бабочкалист* (NSZ), *бульдозерист* (SRJ), *ватерполист* (SRJ), *волейболист* (SRJ), *грейдерист* (SRJ), *гандболист* (NSZ), *джазист* (SRJ), *каноист* (NSZ), *кролист* (NSZ), *картингист* (NSZ), *лоббист* (NSZ), *раллист* (NSZ), *регбист* (NSZ), *спиннингист* (SRJ), *тракторист* (SRJ), *теле-тайпист* (SRJ), *теннисист* (SRJ), *хоббист* (NSZ), *хоккеист* (SRJ), *джазбандист*, *стильчезист*, *танкерист*, *пенальтист*⁹;

-щик, np.: *тюбингщик* (SU);

-ер, np.: *комбайнер* (SRJ).

Formanty *-ка*, *-ша* tworzą rzeczowniki oznaczające osoby płci żeńskiej. Formant *-ка* tworzy również nazwy przedmiotów rodzaju żeńskiego.

-ка, np.: *бизнесменка*¹⁰, *рекордсменка* (SRJ), *стриптизка* (NSZ), *ковбойка* (SRJ), *тенниска* (SRJ);

-ша, np.: *барменша* (NSZ).

Do tworzenia rzeczowników oderwanych stosowany jest formant *-ство*, np.: *рейдерство* (NSZ), *рекордсменство* (SRJ), *снайперство* (SRJ).

W tworzeniu przymiotników od podstaw rzeczowników zapożyczonych biorą udział sufiksy *-н-*, *-ск-*, *-ов-*, *-йн-*:

-н-, np.: *конвейерный* (SRJ), *контейнерный* (SRJ), *лазерный* (NSZ), *мотельный* (NSZ), *нительный* (SRJ), *офсетный* (SRJ), *радарный* (SRJ), *сейнерный* (SRJ), *стоперный* (SRJ), *чизельный* (SSRLJ), *эскалаторный* (SRJ);

-ск-, np.: *снайперский* (SRJ), *спринтерский* (SRJ), *стайерский* (SRJ), *тренерский* (SRJ);

-ов-, np.: *демпинговый* (SRJ), *допинговый* (NSZ), *кемпинговый* (NSZ), *клиринговый* (SRJ), *напалмовый* (SRJ), *нейлоновый* (SRJ), *рейдовый* (SRJ), *стендовый* (SRJ), *стрессовый* (SRJ), *тартановый* (NSZ), *флатовый* (SRJ);

-йн-, *регбийный* (NSZ).

⁹ А. Bartoszewicz, *Суффиксальное словообразование существительных в русском языке новейшей эпохи*, Poznań 1970, s. 22.

¹⁰ Ibid., s. 35.

Czasowniki tworzone są od rzeczowników zapożyczonych przy pomocy formantów: *-ова(ть)*, *-урова(ть)*, *-и(ть)*.

-ова(ть), np.: *блефовать* (TSRJ), *бункеровать* (SRJ), *спуртовать* (NSZ);

-урова(ть), np.: *импортировать* (SRJ), *интервьюировать* (SRJ), *нокаутировать* (SRJ), *реферировать* (SRJ), *финишировать* (SRJ).

Do rzeczowników zapożyczonych zakończonych na *-инг* formant *-урова(ть)* zostaje dodany po uprzednim usunięciu elementu *-инг*, np.: *дриблировать* („Sowietskij sport”, 19.8.1970), *крекировать* (SRJ);

-и(ть), np.: *чарльстонить* (NSZ).

Prócz tego odnotować należy substantywizację przymiotników *бойлерная* (NSZ), *диспетчерская* (SRJ), a także formę apokopowaną rzeczownika *баскетбол*, który przyjmuje w języku potocznym postać *баскет* (NSZ) w wyniku usunięcia semantycznie redundantnego elementu obcego.

VI. Wyraz zapożyczony wchodzi zazwyczaj do języka w jednym określonym znaczeniu. Jednakże nie jest to zasadą. Czasami zostaje on zapożyczony w dwu lub więcej znaczeniach.

Do takich rzeczowników należą: *детектив* (SRJ) — 1) 'detektyw' 2) 'utwór literacki o tematyce kryminalnej'; *кроссинг* (TSRJ) — 1) techn. 'most powietrzny', 2) sport. 'umyślne przeszkodzenie zawodnikowi w grze'; *стартер* (SSRLJ) — 1) sport. 'sędzia startowy', 2) techn. 'urządzenie do ruchu silnika spalinowego'; *стенд* (SSRLJ) — 1) 'tablica, gablota', 2) techn. 'urządzenie do wypróbowania maszyn', 3) sport. 'miejsce strzelania do rzutków'; *финишер* (SSRLJ) — 1) techn. 'rodzaj maszyny do budowy dróg', 2) 'osoba, dająca sygnał zakończenia lotów'.

Zdarza się również, że rzeczownik zapożyczony wcześniej w jednym znaczeniu zostaje zapożyczony w innym znaczeniu później. Np.: *миксер* (SSRLJ) — techn. 'naczynie do przechowywania surówki'; *миксер* (NSZ) — 'urządzenie do przyrządzania koktajlu'. Rzeczownik zapożyczony wcześniej może zupełnie wyjść z użycia, a następnie może być zapożyczony powtórnie. Na przykład, rzeczownik *крюйс*, *крюс*¹¹, zapożyczony na początku XVIII w. w znaczeniu 'rejs krążownika' został zapożyczony powtórnie w końcu lat sześćdziesiątych XX w. w znaczeniu 'podróż morską' — *круиз* (NSZ).

Na wyraz zapożyczony, który wszedł do słownictwa rosyjskiego zaczynają oddziaływać inne wyrazy zbliżone do niego semantycznie. Oddziaływanie to nie zawsze bywa jednostronne, stąd też można raczej mówić o wzajemnym oddziaływaniu wyrazów. Takie współoddziaływanie wyrazu zapożyczonego i wyrazu rodzimego może prowadzić do wyrugowania wyrazu rodzimego, używanego dotychczas w znaczeniu, które niesie wyraz zapożyczony.

W latach dwudziestych XX w. rezultatem rywalizacji wyrazów *импорт* — *ввоз*;

¹¹ Е. Э. Биржакова, Л. А. Войнова, Л. Л. Кутина, *Очерки по исторической лексикологии русского языка*, Ленинград 1972, s. 373 (w słowniku zamieszczonym na końcu książki).

экспорт — *вывоз* było zastąpienie wyrazów rosyjskich przez wyrazy zapożyczone. W latach pięćdziesiątych rzeczownik *стюардесса* wyparł rzeczownik *бортпроводница*. Wyraz zapożyczony niesie zwykle znaczenie węższe w stosunku do wyrazu rodzimego, z którym tworzy parę „synonimiczną”, np.: *джем* — *варенье*; *мотель* — *гостиница*; *просперити* — *процветание*; *сервис* — *обслуживание*; *хобби* — *увлечение*. Wyrazy zapożyczone mogą tworzyć pary synonimiczne z wyrazami zapożyczonymi wcześniej z tego samego lub innego języka, np.: *бампер* — *буфер*; *буклет* — *брошюра*; *менеджер* — *импресарио* itd. U podstaw istnienia tego rodzaju par leży specjalizacja znaczenia wyrazu.

Częstym zjawiskiem jest zastępowanie wyrazów zapożyczonych przez wyrazy rodzime, które wypierając wyrazy zapożyczone czynią je przestarzałymi, np.: *бек* — *защитник*; *гол* — *ворота*; *голкипер* — *вратарь*; *клаксон* — *сигнал*; *хавтайм* — *половина игры*.

Jednocześnie obserwuje się zjawisko zastępowania połączeń wyrazowych przez wyraz zapożyczony, np.: *расовая дискриминация* — *апартеид*; *меткий стрелок* — *снайпер*; *неправильный удар* — *кик*; *несгораемый шкаф* — *сейф* itp.

Wyraz zapożyczony może uzyskać nowe znaczenie na gruncie języka, przez który został przejęty. Pojawienie się nowego znaczenia związane jest zazwyczaj ze zjawiskiem despecializacji czy też determinologizacji danego wyrazu, ze zmianą sfery jego użycia, z użyciem terminu w języku literackim. W ten sposób na przykład, rzeczownik *рейд* (SRJ) używany metaforycznie rozwinął nowe znaczenie ‘rewizja, której dokonuje grupa aktywistów z polecenia organizacji społecznej lub prasy’. Rzeczowniki: *финиш*, *тандем*, *тендем*, używane niekiedy poza sferą sportową, mogą uzyskiwać znaczenie szersze, a mianowicie, *финиш* ‘końcowa faza czegoś’, *тандем*, *тендем*, ‘para, dwie osoby’. Rozszerzenie znaczenia poprzez przeniesienie nastąpiło u rzeczowników *комбайн* ‘rodzaj maszyny rolniczej’ i *лайнер* ‘statek oceaniczny’. *Комбайн* oznacza również ‘kombajn węglowy, domowy itp.’, *лайнер* — wielomiejscowy samolot pasażerski, odbywający regularne loty’. Rzeczowniki *бульдозер* ‘odkładnica’, *транзистор* ‘półprzewodnik’ przez użycie metonimiczne także rozszerzyły swoje znaczenia: *бульдозер* ‘rodzaj maszyny do prac ziemnych’, *транзистор* ‘rodzaj odbiornika radiowego’. Zmiany semantyczne, zachodzące w wyrazach zapożyczonych, świadczą o tym, że wyrazy te zyskują sobie trwałą pozycję w zasobie leksykalnym języka rosyjskiego.

Rosyjski język literacki przejął w epoce radzieckiej, głównie drogą pisemną przez literaturę i prasę, poważną liczbę rzeczowników z angielskiego obszaru językowego. Słownictwo sportowe stanowi około 30% ogólnej liczby rzeczowników zapożyczonych w minionym półwieczu, techniczne — około 29%, słownictwo z dziedziny kultury, sztuki, życia towarzyskiego i mody — około 23%. Znacznie mniej liczne są pozostałe grupy leksykalno-semantyczne. Na słownictwo związane z polityką i ekonomią przypada około 9%, na terminologię morską — około 5%, na wyrazy egzotyczne — około 4%. Są to w większości wyrazy spotykane również w innych języ-

kach. Charakterystyczny dla epoki radzieckiej sposób zapożyczenia wyrazów bez substytucji morfologicznej prowadzi do internacjonalizacji słownictwa rosyjskiego języka literackiego.

МАРИАН ВУЙТОВИЧ

ОБ ИМЕНАХ СУЩЕСТВИТЕЛЬНЫХ, ЗАИМСТВОВАННЫХ
ИЗ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА РУССКИМ ЛИТЕРАТУРНЫМ
ЯЗЫКОМ СОВЕТСКОЙ ЭПОХИ

Резюме

На протяжении последних пятидесяти лет русский литературный язык заимствовал из английского языка графическим путем значительное количество имен существительных.

В статье дается краткая характеристика лексико-семантических групп заимствованных существительных, а также рассматриваются их важнейшие фонетические особенности, генетические типы фонетической структуры, колебания в фонемном составе, место ударения, грамматические категории, деривация, явления, связанные с активностью русской лексико-семантической системы.

Анализируемые имена существительные представляют собой тип заимствований без морфемной подстановки (субституции), наиболее характерный для советской эпохи. Широкое его распространение ведет к интернационализации словарного состава русского литературного языка.

ON THE NOUNS BORROWED FROM ENGLISH BY LITERARY RUSSIAN
OF THE SOVIET EPOCH

by

MARIAN WÓJTOWICZ

S u m m a r y

For the last fifty years literary Russian has borrowed a considerable number of English nouns in their written form.

The article contains a short characteristic of lexico-semantic groups of borrowed nouns and the analysis of the following problems: the most important phonetic properties of these nouns, genetic types of phonetic structure, fluctuations in the phonemic content, place of accent, grammatical categories, derivation and phenomena connected with the reaction of the Russian lexico-semantic system to the borrowed words.

The discussed nouns belong to the type of loans that lack morpheme substitution. This type of loans is the most characteristic of the Soviet period. Great diffusion of these nouns leads to the internationalization of the vocabulary.